

עצים בוגרים בראי התכנון

הוראות ליישום תיקון 89 לחוק התכנון והבנייה

חגי שנר

הצורך בהגנה על עצים בוגרים בישראל בעת הכנת תוכניות מתאר, הולך וגובר ככל ששטח המדינה נהייה צפוף יותר ולחצי הפיתוח והעיור מעצימים.

אין חולק על חשיבותם ותרומתם של העצים לנוף, לאסטטיקה, לאקלים, לאיכות הסביבה ולמורשתו התרבותית של האדם. בכך הם הופכים להיות לחלק בלתי נפרד מההיסטוריה של הארץ בהיותם זכר לעבר, סמל להווה ותקווה לעתיד. במקומות רבים בעולם קיימת מסורת של שימור והגנה על עצים. בארצנו, מסורת זו היא רק בתחילת דרכה. מלחמות, כיבושים ופיתוח מואץ שעברו על הארץ במשך שנים רבות הביאו לכריתת עצים רבים, לעתים קרובות שלא לצורך.

עד לכניסת התיקון לחוק התכנון והבנייה (תיקון 89 - עצים בוגרים) לתוקף, ביוני 2009, נפקד מקומו של פקיד היערות ממערכת השיקולים התכנונית ובכל מקרה בו תוכנית מאושרת דרשה כריתת עצים, פנה היזם לפקיד היערות לצורך קבלת רישיון כריתה לאחר שהתכנון הושלם והיתר בנייה כבר הונפק. החידוש בתיקון 89 לחוק הוא שהחלטה אם לעקור את העץ, נעשית מבעוד מועד, עוד בשלב הכנת תוכנית מתאר, הרבה לפני המועד בו הוגשה בקשה להיתר בנייה, כשעוד ניתן להתחשב בעץ בשיקולי התכנון.

בהעדר חוק זה, אושרו ברבות השנים מאות תוכניות אשר לצורך יישומן נדרש היה לכרות אלפי עצים ללא כל דיון ראוי. במקרים רבים, נעשה הדבר כתוצאה מכך שבעת הכנת תוכנית מפורטת, לא הייתה כל התייחסות לנושא זה. לכשנדרש יזם לממש תוכנית מאושרת בשטח בו גדל עץ בוגר לתפארת, שימורו הפך במקרים רבים לבלתי אפשרי. החוק החדש העלה את מעמדו של העץ כגורם בעל חשיבות במכלול השיקולים שדן בהם המתכנן ומוסד התכנון עוד בשלב התכנון המוקדם.

משמאל: איקליפטוסים מראשית ההתישבות ששומרו ליד העיירה בכפר סבא

תיעשה ע"י אדריכל נוף, אגרונום או עורך התוכנית לפי הצורך ותוכל להיות חלק מנספח נופי-סביבתי. על מנת להגביר את האכיפה בתחום ההגנה על העצים ולוודא יישום ההנחיות לשימורם, הוסמכה לאחרונה הסיירת הירוקה כאוכפת את פקודת היערות, הוחמרה הענישה לכורתי עצים ללא רישיון וגובש נוהל המאפשר גביית ערבות בנקאית להבטחת תהליכי נטיעה חלופית, שימור והעתקת עצים. הוראות להכנת הנספח וכן מאגר מומחים לעריכתו מפורסמים באתר משרד החקלאות, יחידת פקיד היערות בכתובת: www.moag.gov.il/trees

בעידן של רפורמות בחוק התכנון והבנייה השואפות לפשט הליכי רישוי ואישור תוכניות, האם אין כאן הכבדה? האם מוצדק להטיל על יזם מטלה נוספת המחייבת הוצאה כספית ומאמץ תכנוני שלא נדרש עד כה בחוק?

דווקא היום, בעידן של האצת תהליכים הגורמת לציפוף המרקם הבנוי, ולכרסום מתמיד בשטחים הפתוחים כחלק מצורכי הפיתוח, נכון יהיה להגן ולשמר בכל דרך אפשרית נכסים טבעיים שערכם הנופי - סביבתי, החברתי והתרבותי כה חשוב. אי לכך, האחריות לשמירה והגנה על העץ הבוגר, שומה שתיפול על כתפם של כל הנהנים ממעלותיו.

לשמרם במסגרת התוכנית, קובץ ממוחשב של תצלומי העצים ופרק מילולי להטמעה בתכנון התוכנית, הודן בהנחיות מיוחדות לגבי עצים לשימור.

על מנת להקל על עורך הנספח בתהליך סיווג העצים, נכתבו בנוהל העבודה הסברים מפורטים על שיקול הדעת המופעל ע"י פקיד היערות בהחלטה לגבי שימור עצים, הוצגו סעיפים סטנדרטיים לדוגמה לצורך הטמעתם בתכנון התוכנית, והומלץ לקיים התייעצות מוקדמת עם פקיד היערות בטרם הופנה ע"י מוסד התכנון, לצורך תיאום ציפיות לגבי עצים הראויים לשימור. הנוהל כולל הבהרות בנוגע למקרים בהם ניתן לבקש פטור מחו"ד, ובנוגע להקלות באזורים מסוימים בתוך תחום התוכנית בהם אין צורך למדוד את העצים, כולל מידע מקצועי אודות מפרטי העתקת עצים, נטיעה חלופית ודרכי חישוב שווי העצים והערך החלופי שיידרש הינם לטעת לעת כריתתם.

בדרך זו של יצירת שקיפות תהליכים והקדמת המפגש בין פקיד היערות לעורך התוכנית ניתן יהיה להגיע ברוב המקרים להסכמות עוד לפני שלב הפקדת התוכנית. בעזרת הנספח יוכל פקיד היערות לתת חו"ד למוסד התכנון בצורה קלה ואחידה. הכנת הנספח

החוק מחייב כל מגיש תוכנית שבתחומה עצים בוגרים לסמן בתשריט התוכנית את מיקומם, סוגם וכמותם של העצים הבוגרים. החוק מגדיר מהו עץ בוגר, ומנחה את מוסד התכנון לבחון את הצורך בשמירה על העצים הבוגרים, תוך שימת דגש על מכלול השיקולים התכנוניים ולאחר היוועצות עם פקיד היערות, כך שעוד בשלב הדיון בתוכנית יובא עניינם כשיקול. עוד נקבע, כי כל הפרה של ההוראות שנקבעו ע"י מוסד התכנון בנושא עצים בוגרים בתוכנית, תחשב סטייה ניכרת, שמשמעה, מניעת אפשרות של ועדה מקומית להקל בהוראות שנבעו בתוכנית המפורטת, אלא באמצעות הכנת תוכנית חדשה אחרת במקומה.

הנחיות ספציפיות לגבי אופן סימון העצים ומדידתם הוטמנו בנוהל מבא"ת (מבנה אחיד להכנת תוכניות), שנקבע ע"י משרד הפנים. נוהל עבודה שגובש במשרד החקלאות מאפשר תרגום הוראות החוק ויישום ברור של ההנחיות. הכללים גובשו לצורך יצירת תבנית אחידה ושקופה של הגשת מסמך רקע לחוות דעתו של פקיד היערות - "נספח עצים לתוכנית", אשר יצורף לתוכנית המתאר המפורטת ויכלול מספר מרכיבים בהם תשריט, רשימת העצים בתוכנית לפי סיווגם (כריתה, העתקה, שימור), מידע בסיסי אודות העצים והשיקולים שששקלו על מנת

חגי שניר פקיד היערות, משרד החקלאות ופיתוח הכפר

מימין לשמאל: העתקת פיקוס השקמה בצומת חולון, האייליפטוס הגדול בפתח-תקווה